

раптом за мить до голосування Мизін у весь голос:

— Позвольте, позвольте! Да зто же петлюровские цвета!

І почав тицькати пальцем то па бірюзове тло, то па «золотих» орлів, то па квіти, то па волосся ангелів...

Я потім, через дуже багато років, спитав про той випадок у батька. І він мені сказав, що спочатку він отетерів від такої підступності та швидко отямився і почав сперечатись. Але метр Заболотний краще знав, що то за зіллячко цей колишній учень Бойчука. І швидко і владно, нічого не пояснюючи, припинив дис-

кусію і поставив па голосуваїнія біло-блакитний проект реставрації.

Отож, після реставраційних робіт над ліппиною та архітектурними деталями дзвіницю пофарбували у два кольори — блакитний та білий. Весело і ошатно виглядає Софійська дзвіниця в такому вбранні і сьогодні. Але під цим ніжним біло-блакитним покривалом ноховапі буйні кольори українського барокко.

А от де поділись планшети з поліхромними розписами, справді не знаю... Може, в архівах Академії архітектури УРСР? Яку так весело прикрив Микитка Кукурюзник наприкінці 50-х років.

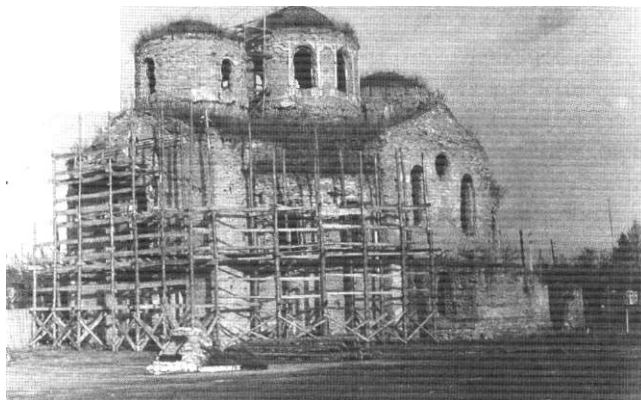
Олександр МОРОЗОВ

СПАСО-ПРЕОБРАЖЕНСЬКА ЦЕРКВА В НІЖИНІ - ШЕВЧЕНКІВСЬКА СВЯТИНЯ

Архітектурні пам'ятники Ніжина доби козацького бароко (XVII—XVIII ст.) завжди вражають своєю різноманітністю та вишуканістю форм. Однією з дорогоціпших перлин стародавнього міста лишається Спасо-Преображенська церква. Безжалюбно спалюваний, перетворений невдячними нащадками на жалюгідну руїну та смітник, цей храм все ж таки витримав натиск лихої долі і зберігся до нашого часу.

Перші відомості про ніжинську Спасо-Преображенську церкву відносяться до середини XVII століття. В 1625 р. іюльський король Сигізмунд III, завоювавши Чер-

півгово-Сіверські землі, будує на місці старого Ніжинського городища міцний прикордонний форпост. Так па лівому березі річки Остер виникають укріплені дерев'яними стінами «Замок» та обнесене високим земляним валом «Старе місто».

Спасо-Преображенська церква в Ніжині

Невдовзі оселі цижинців та міські квартали з'явилися й на правому березі Остра: там виискає «Нове місто». Його населяли переважно місцеві козаки, які за часів Хмельниччини (1648—1657 рр.) утворили «Новомескую» сотню Ніжинського нолку. Саме тоді, в середині ХУП ст., з'явилася в «Новому місті» дерев'яна православна церква, котра простояла там понад 100 років. Ці перекази підтверджуються і документальними джерелами. Тривалий час у церкві зберігалася книга «Огородок» з повчальними духовними текстами, на якій містилась приписка від руки; «Року Божого 1673 отменил раб Божий Ларион Верхоглаз й падал на церковь Божию Новомескую». Отже, в той час храм вже активно діяв*.

У середині XVIII ст. парафіяни Спасо-Преображенського храму вирішили побудувати нову муровану церкву, її фундамент заклали поруч зі старою дерев'яною будівлею. Та коли збудували новий храм, то на місці вівтаря попереднього спорудили невеличку капличку. 1782 року її бачив на власні очі відомий дослідник О.Шафонський, автор «Чернігівського намісництва топографічного опису»[^].

Про обставини будівництва цегляної церкви Преображення Господнього діз-

паємося з матеріалів українського мистецтвознавця Федора Ернста, людини трагічної долі, вченого, репресованого в роки сталіпщини за наукову цікавість до історії української культури. 1923 року він відвідав Ніжин та обстежив ніжинські храми. За свідченням вченого, в іконостасі Спаської церкви містилася мідна дошка з таким написом: «1748 заложена за священнонаместника крестового Феодора Савицкого, сооружена сия церковь 1757-го, за священников Даниила и Николая Савицких и ктитора Петра Сполатьбога. Писал и золотил иконостас Йван Демианович Веснииский, а нлатил деньги грек Павел Артепов, который сделался слен»[^].

Новозбудований цегляний храм мав три престоли: головний — па честь Преображення Господнього та два додаткових — на честь Введення Богородиці та Тихвінської її ікони.

Надзвичайно цікавим і оригінальним в архітектурному плані є зовнішній вигляд храму: тут вдало поєднано хрещатий план будівлі з лінійним розташуванням бань. Три круглих барабани храму розташовані вздовж осьової лінії будівлі та увінчані струнками бароковими верхами з двома заломами, характерними для традиційної архітектури України ХУП—ХУІІІ ст.

У ХУІІІ ст. при храмі діяли школа та шпиталь, що утримувалися коштом громади та за рахунок пожертвувань.

Про внутрішнє оздоблення храму сьогодні ми знаємо мало. Відомо, що, окрім гарного іконостасу, всередині церкви знаходилася добре оздоблена срібна гробниця, а стіни були розмальовані місцевими ікопописцями. 1852 року всі розписи храму, за винятком нижнього ряду ікон, були перемальовані художником Фомаю Коконим. А впродовж 1853—1857 рр. із західного боку до храму прибудували теплу церкву з високою триярусною дзвіницею.

Храм було розширено ще двома престолами — на честь Казанської ікони Божої Матері та Різдва Іоанна Предтечі. Тоді ж було змінено і зовнішній вигляд храму, відповідно до смаків того часу: стрункі барокові верхи замінили класичними напівсферичними. Усі ці роботи проводилися коштом відомого в Ніжині мецената і благодійника, купця 2-ї гільдії Михайла Степановича Бедіпа (Біди)".

За традицією Спасо-Преображенська церква була своєрідним духовним осередком ніжинських ремісників: саме в ній зберігалися цехові реліквії — знаки та прапори ремісничих об'єднань.

Подія 17 травня 1861 року назавжди пов'язала Ніжинську Спасо-Преображенську церкву з ім'ям Тараса Григоровича Шевченка. Під час перевезення тіла поета в Україну жалобна процесія зупинилася в Ніжині, і тут, на майдані перед Спасо-Преображенським храмом відбулася велелюдна панахида над труною Великого Кобзаря. Про те, як зустрічали в Ніжині процесію, що супроводжувала тіло генія українського народу, дізнаємося зі спогадів сучасників — М. Білецького, Л. Глібовата В. Толбіна.

Жалобну процесію, що супроводжувала труну, біля міської застави урочисто зустріли представники місцевої інтелігенції, ремісники з розгорнутими цеховими прапорами й хорговми, студенти Ніжинського ліцею кн. Безбородька та імназисти. Колісницю з труною провезли Московською вулицею та ввезли в огорожу Спасо-Преображенської церкви. Після панахиди, яку відправили соборію

ніжинські священники па чолі з протоієреєм Федором Бордоносом, законовчителем Ніжинського ліцею, студенти прикріпили до віка трупи віпки й квіти. Церковна процесія супроводжувала трупу з тілом Кобзаря через усе місто по Гоголівській та Київській (тепер вул. Шевченка) вулицям до самої застави па Київському виїзді'.

1991 року на нам'ятъ про цю сумну подію ніжипці встановили біля Спасо-Преображенського храму пам'ятний знак.

Бурхливі події ХХ століття позначилися й па долі Спасо-Преображенського храму. З 1924 р. у ньому правила службу Божу іромада Української Автокефаль-

Спасо-Преображенська церква після перебудови ХІХ ст.

Пам'ятний знак на місці панахиди за Т. Г. Шевченком

іої Православної Церкви. Після розправи у 1930-х роках над «автокефалістами» войовничі атеїсти добралися й до самого храму. Снасо-Преображенську церкву було закрито, а в ній розташували військовий склад. Як розповідають старолітці, влітку 1941 р., коли місто залишали підрозділи Червоної армії, то приміщення церкви разом з військовим майном просто спалили. А після війни, наприкінці 1950-х років, з допомогою вибухівки знищили дзвіницю та теплу церкву, які буцімто заважали рухові транспорту.

Смертельна загроза нависла над самим Снасо-Преображенським храмом 1960 року, коли тодішній секретар Ніжинського міськкому компартії П. Чаус та голова виконкому міськради Л. Гузієнко звернулися до Голови Ради Міністрів УРСР з листом за номером 307, у якому повідомляли, що існуючі в Ніжині церковні споруди (серед них і Снасо-Преображенський храм) «своім зовнішнім ви-

дом обезобразивають город, что вызыва-ет сраведливое возмущение общественности». Чиновники пропонували вирішити проблему нестачі коштів на реставрацію храмів за допомогою ... бульдозерів. Вони просили дозволу на «розборку» аварійних церковних будівель, в тому числі — і на знищення Снасо-Преображенської церкви. Дякувати Богові, але цей бульдозерний задум не здійснився. Рада Міністрів дозволу на руйнування пам'яток не дала, зазначивши, що всі вони мають неабияку історико-культурну цінність»

Сьогодні ми переживаємо складний і суперечливий, але безупинний процес відродження духовності. Один за одним відкриваються православні святині. 1998 року Снасо-Преображенський храм був повернутий церкві. Вже розроблено проєкт реставрації храму. Проте загроза руйнування все йде тяжіє над цією святинею. Цього разу храм може загинути остаточно не від руки войовничих безбожників, але від банальної економічної скрути. Громада не має коштів на здійснення ремонтно-реставраційних робіт. Спільними зусиллями громади, випускника Київської Духовної Академії настоятеля священника о. Віталія Філософа, нинішнього міського голови Ніжина Михайла Васильовича Приходька та місцевих підприємців вдалося поставити риштування довкола храму. Але подальше відродження шевченківської святині в Ніжині неможливе без участі й допомоги громадськості України та органів державного управління.

Громада звертається до всіх, хто може допомогти відродити храм — шевченківську святиню, пам'ятку архітектури ХУІІ століття, зробити свій внесок у цю велику справу!

Відбудуємо храм всім миром! Будемо

ВДЯЧНІ за допомогу у відродженні цієї святині українського народу.

Наші реквізити:

Свято-Преображенська парафія
УПЦ КП
Чернігівська обл., 16608, м. Ніжин,
вул. Московська, 7;
код 21396404, р/р 26006278
в Ніжинській філії АППБ «Аваль»,
МФО 353531

1. Гумилевский (Филарет). Историко-статистическое описание Черниговской епархии. — К., 1874. - Кн. VII. - С. 390.
2. Шафонский Л. Черниговского наместничества топографическое описание (Рукопись 1786 г.) - М., 1851. - С. 456.
3. Жолтоаський П. Художнє життя на Україні. - К., 1974.
4. Гумилевский (Филарет). Вказ. праця. — К., 1874. - Кн. VII. - С. 390. Ніжинська філія Держархіву Чернігівської області. — Ф. 1249. - Оп.1. - Од. зб. 196.
5. Неділько Г. Тарас Шевченко і Чернігівщина. - Ніжин, 1992. - 69 с.
6. Газета «Просвіта» — 1997, 1 берез. — Арк. 1.

ЛеонідЯСКЕВИЧ

ЛЬВІВСЬКІ ВОРОТА БІЛЯ ЦЕРКВИ «СКОРБОТНОЇ»

Ще у 1866 році біля церкви «Скорботної» стояли Триумфальні ворота. Цю назву вони зберегли з XVII століття, коли через них в'їхав до Києва Богдан Хмельницький⁴. Тоді, у 1649 році, на Різдво Христове гетьман, залишивши Замостя, вирішив з'явитися у столичному місті. Його урочисто вітав народ. Біля Софійського собору його зустрічали патріарх Єрусалимський Паїсій, який величав Б. Хмельницького «новим Мойсеєм» за визволення України з польської неволі, митрополит Київський Сильвестр Косів з духовенством, професори Києво-Могилянської Академії, магістрат м. Києва.

Православна Церква Сходу багато зусиль доклала

Церква Стрітєння Господнього
на Житомирській вулиці
у Києві

до того, щоб Україна визволилась від католицької Польщі. Патріарх Єрусалимський Паїсій, митрополит Коринфський Йосип, митрополит Назаретський Гавриїл просили московського царя, який займав позицію неутручання, надати допомогу православній Україні.

Стаповиінде православних в Україні у XVI столітті було настільки принизли-

